עקרונות החקלאות המקראיים

BIBLICAL PRINCIPLES OF AGRICULTURE

אל תשנאו מלאכת עבודה קשה,
וגם לא חקלאיות אשר צוה עליון.
סירא ז', טו

איך להוריד את מחירי המזון

יש לאסור פורנוגרפיה וסצנות חושניות בסרטים ,משום שסוגי בידור כאלה יגרמו לרעב) .טובית ד(13:'
רעב יעלה באופן אקספוננציאלי את מחירי המזון) .מלכים ב 'ו(25:'
אל תאונן כי זה יהפוך אותך לעצלן) .חכמת שלמה ג ,14:'משלי כ"ד(30-34:
קבעו מדיניות של "אין עבודה ואין אכילה) ."תסלוניקים ב 'ג(10 '

למקסם את משאבי הטבע .להקצות את כל אדמות גדות הנהר לחקלאות .לבנות משאבות מים או בארות לכל משק בית ,במיוחד לאלו המרוחקים מהנהרות) .ישעיהו לב ,כ('
אסוף מי גשמים) .ויקרא כו(3-5:
רבעו שוורים) .משלי יד ,ד(

לקדם את גדולתה וערכה של החקלאות) .אגרת אריסתאס ה(9-10,13:'
עודדו את האזרחים לגדל את מזונם בעצמם) .משלי ו ,6-8:'משלי כ"ז(23-27:
כל עיר צריכה להיות מסוגלת לספק את מזונה בעצמה) .בראשית מא:מ"ח(

חוּמָשׁ

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּעֲשֵׂב הָאָרֶץ דָּשָׁב עֶצֶב דָּשָׁב מַזְרִע וְעֵץ מְפָּרָה עֹשֶׂה פְּרִי מִינָהּ אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ עַל הָאָרֶץ וְהָיָה כֵּן .וּתַּעֲשֶׂה הָאָרֶץ דָּשָׁב וְעֵץ מַזְרִע פְּרִי מִינָהּ .וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב .וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם כָּל עֶצֶב מַזְרִע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ וְכָל עֵץ אֲשֶׁר בוֹ פְּרִי עֵץ מַזְרִע לָכֶם יִהְיֶה לָאֲכָל .בראשית א11-12,29 ,'

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ .וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ ,זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם .וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵלֶיהָ פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ .בראשית א ,'כ"ו-כ"ח

וַיַּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל עֵץ נֶחְמָד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגָּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע: בראשית ב׳ , ט׳

וַיֹּאמֶר לְאָדָם יַעַן שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן תֹּאכֲלֶנָּה מִמֶּנּוּ כִּי מִמֶּנּוּ לֻקָּחְתָּ כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב: בראשית ג ,'יז-יט

וַיְשַׁלְּחֵהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגַּן־עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם .בראשית ג ,'כג.

וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה .בראשית כו ,יב

עתה יחפש פרעה איש נבון וחכם ,וישימנו על ארץ מצרים .יעשה פרעה זאת ,ויפקיד שוטרים על הארץ ,ויקח חמישית מארץ מצרים בשבע שני השובע .ויאספו את כל לחם השנים הטובות הבאות ,ויאספו דגן תחת יד פרעה , וישמרו לחם בערים .והיה הלחם הזה לאחסנה לארץ לשבע שני הרעב אשר יהיו בארץ מצרים ,ולא תאבד הארץ ברעב .בראשית מא ,לג-לו

וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל שֶׁבַע־שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֶּן־אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ: בראשית מא ,מח

אל תשנאו מלאכת עבודה קשה ,וגם לא חקלאיות אשר צוה עליון .סירא ז ,'טו

וַיָּחֵלּוּ שֶׁבַע שְׁנֵי הַמָּחָר לָבֹא כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יוֹסֵף וַיְהִי הַמָּחָר בְּכָל הָאֲרָצוֹת וּבְכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם וַיְהִי כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה צָעַק אֶל-פַּרְעֹה לַחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-כָּל-מִצְרַיִם לְכָל-יוֹסֵף אֲשֶׁר-יֹאמֶר לְכָל-הַמִּצְרָיִם לֹא עֲשֶׂה: בראשית מ"א ,נד-נה

וַיְחַס יוֹסֵף אֶת-אָבִיו וְאֶת-אֶחָיו וְכָל-בֵּית-אָבִיו בְּלֶחֶם לְמִשְׁפָּחוֹתָם .וְאֵין לֶחֶם בְּכָל-הָאָרֶץ כִּי-כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתִּתְעַפְּלָה אֶת-אֶת-כֶּסֶף אֲשֶׁר-נִמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְעָרֵץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנוּ וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-הַכֶּסֶף בֵּית פַּרְעֹה .וַיִּבְאֶד הַכֶּסֶף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא כָּל-מִצְרָיִם אֶל-יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ לְנוּ לֶחֶם כִּי-מַה נָמוּת לְפָנֶיךָ כִּי-בֹאֶד הַכֶּסֶף .וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶת-מִקְנֵכֶם וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף בְּחֶרֶף בְּסוּסִים וּבְצֹאן וּבְבִקְרֵי הַבָּקָר וּבְחַמּוֹר וַיְחַסֹּף בְּכָל-מִקְנָם לַשָּׁנָה הַהוּא .וַיַּעֲבֹרֶת הַשָּׁנָה הַהוּא וַיָּבֹא אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא נִסְתָּר מֵאדֹנִי כִּי-בֹל כֶּסֶף וְגַם-מִקְנֵנוּ לַאדֹנִי וְלֹא נִשְׁאַר לְעֵינֵיכֶם כְּגְוִתֵּנוּ וְאֶדְמָתֵנוּ בַּלֶּחַ וְנֶה אֶת-פְּרָעֹה וְנִהְיֶה עֲבָדִים לְפַרְעֹה וְתֶה-לָּנוּ זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא-מוֹת וְלֹא-תִשְׁמָמָה הָאָרֶץ וַיְהִי הָאָרֶץ לַפַּרְעֹה וַיַּגִּיעַם אֶת-הָעָם וַיְגָלֵם אֶת-הָעָם לְפַרְעֹה: וַיַּגִּיל אֶת-הָעָם אֶל-עָרִים מֵקֶד גְּבוּל מִצְרַיִם עַד-עַד-קֶדֶם: בראשית מ"ז ,י"ב-כ"א

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הִנֵּה קָנִיתִי אֶת־כֶּם הַיּוֹם וְאֶת־אַדְמֶתְכֶם לְפַרְעֹה הִנֵּה זֶרַע לָכֶם וְתֶזְרְעוּ אֶת־הָאָרֶץ וְהָיָה בִּיּוּל וְנָתַתָּ חֲמִישׁ לַפַּרְעֹה וְאַרְבַּעָה יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאֶכְלְכֶם וּלְבֵיתֵיכֶם וּלְאֶכְלֶכֶת טַפֵּיכֶם בראשית מ"ז ,כ"ג-כ"ד

ושש שנים תזרע את אדמתך ואספת את תבואתה ,ובשנה השביעית תניח אותה ותנובה למען יאכלו עניי עמך ,ואת אשר ישאיר להם תאכל בהמת השדה .כן תעשה לכרמך ולזיתיך .שמות כג ,י-יא

ועבדתם את יהוה אלהיכם ,והוא יברך את לחמך ואת מימך ,והסירתי את החולי מקרבך .שמות כג ,כה.

וְכַאֲשֶׁר תִּקְצֹרוּ אֶת-קְצִיר אַדְכֶם לֹא-תִקְצֹר אֶת-פְּנֵי שָׂדְךָ לֹא-תִקְצֹר וְלֹא-תְלַקְצֹר אֶת-קְצִירְךָ וְלֹא-תְלַקְצֹר אֶת-כֶּרֶם אֶת-עָנִי וְלָגָר תַּשְׁאִיר אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם .ויקרא יט ,ט-י

חקתיי תשמרו .לא תתן את בהמתך להזדווג עם מינים שונים .לא תזרע שדך זרע מעורב .ובגד מעורב פשת וצמר לא יעלה עליך .ויקרא יט ,יט

וְכִי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־עֵץ־אֲכָל וְסַפְרְתֶּם אֶת־פְּרִיהוּ כְּעַרְל שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם כְּעַרְל לֹא־יְאֲכֹל: ויקרא יט ,כג

וְכַאֲשֶׁר קְצִיר אֶת-אַדְמֶךָ לֹא-תִסְתָּר קְצִירְךָ בְּקְצִירְתָּ וְלֶקֶט קְצִירְךָ תַּנָּהוּ לַעֲנִי וְלַגֵּר תַּנָּהוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם ויקרא כג ,כב

שש שנים תזרע את שדך ושש שנים תגזם את כרמך ותקבץ את פריו ובשנה השביעית שבת שבת לארץ שבת ליהוה לא תזרע את שדך ולא תגזם את כרמך ויקרא כה ,ג-ד

יובל תהיה לכם שנת החמישים ההיא לא תזרעו ולא תקצרו את הצמח בה ולא תבצרו את ענבי גפנכם הבלתי-בנויים בה כי יובל הוא קדש הוא לכם מן השדה תאכלו את תבואתו .ויקרא כה ,יא-יב

וַעֲשֵׂהוּ אֶת-חֻקֹּתַי וְשָׁמְרוּתָם אֹתָם וְשָׁבְתֶּם בָּאָרֶץ בֶּטַח וְתָנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וְאֹכְלוּ שָׂבְעָתֶם וְשָׁבְתֶּם בָּהּ בֶּטַח וְאִם-תֹאמַרְתֶּם מַה-אֲכָלַל שָׁנִים וְתָנָה פְּרִי שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְתָנָה אֶת-שָׁנָה שְׁמִינִי וְאֹכְלוּ עוֹד יָשָׁן עַד-יֹבָע פְּרִיהָ וְאֹכְלוּ ...אֹ פְּרִיהָ וְאֹכְלוּ עַד-יֹבֹא פְּרִיהָ וְאֹכְלוּ עַד-יֹבֹא פְּרִיהָ וְאֹכְלוּ עַד-יֹבֹא פְּרִיהָ וְאֹכְלוּ עַד-יֹבֹא פְּרִיהָ וְאֹכְלוּ עַד-יֹבֹא פְּרִיה

אם בחקותיי תלכו ומצותיי תשמרו ועשיתם אותם ;ונתתי לכם מטר בעתו ,ונתנה הארץ את יבולה ,ועץ השדה יתן את פריו .והגיע דישכם עד הבציר ,והגיע הבציר עד עת זריעה ;ואכלתם את לחמכם לשבעה ,וישבתם בארצכם בבטחה . ויקרא כו ,ג-ה

וכל מעשר הארץ מזרע הארץ ומפרי העץ ליהוה הוא קדש הוא ליהוה ויקרא כ"ז ,ל'

כי יביאך ה 'אלהיך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים מעינות ותהומות הנובעים מעמקים ומגבעות ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורמונים ארץ שמן זית ודבש ארץ אשר תאכל בה לחם לא מחסור לא תחסר בה דבר ארץ אשר אבניה ברזל ומגבעותיה תחפור נחשת כי תאכל ושבעת וברכת את ה 'אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך דברים ח ,'ז-'י'

וְהָיָה אִם שְׁמַעְתֶּם אֶל מִצְוֺתַי אֲשֶׁר אַנְכֶם מְצוֹא אֶת־כֹּל־לִבְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבַת אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדָנוּ בְּכָל־לִבְכֶם וּבְכָל־נַפְשֶׁךְ ;וְנָתַנִּי לָכֶם מַטְרֵי אֶרְצְכֶם בְּעִתּוֹ מָטַם בְּרִיךְ וּמַמָּר ,וּבְקַסְפֶּר אֶת־דַּגְנֶךָ וּתִירְךָ וּשְׁמֶנֶךָ .וְשָׁלַחְתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶיךָ לְמִקְנְכֶם ,וּתֹאכַלְתָּ .דברים יא ,יג-ט"ו

מעשרת תעשר את כל תבואת זרעך אשר תעשה השדה שנה בשנה .דברים יד ,כב

לא תזרע כרמך זרעים שונים פן יטמא פרי זרעך אשר זרעת ופרי כרמך .דברים כב ,ט

כי תקצץ קצירך בשדך ושכחת עמורה בשדה לא תשוב לקחתה לגר ,ליתום ולאלמנה יהיה ,למען יברכך יהוה אלהיך בבכל מעשה ידיך .דברים כד ,יט

וְהָיָה אִם שְׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹר וְעָשָׂה אֶת כָּל מִצְוָתָיו אֲשֶׁר אַנְכֶּךָ מִצְוָךְ הַיּוֹם וְנִשְׁמַעְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ וְבֹאוּ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה עָלֶיךָ וַהֲשִׁיגְתָּ אֵם שְׁמַעְתָּ בְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּרוּךְ הֱיָה בָּעִיר וּבְרוּךְ הֱיָה בַּשָּׂדֶה בָּרוּךְ פְּרִי בְּטֶנְךָ וְפְרִי מְקָנְךָ שְׁפָר בְּקָרְךָ וּצְאֶר צֹאנֶיךָ בָּרוּךְ סַלְּךָ וּאֲבָרְךָ .דברים כח ,א-'ה'

וַיְהִיבֶךָ יְהוָה בְּטוֹב בְּפִירִי בְּטַנְךָ וּבְפִירִי מְהַנְבֶךָ וּבְפִירִי אֲדָמְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאֲבֹתֶיךָ לִתֶּנֶךָ .פָּתַח יְהוָה לְךָ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב הַשָּׁמַיִם לִתְתַּת מָטָר לָאָרֶצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל מַעֲשֶׂה יָדֶךָ .וְהָלַהְתָּ לַגּוֹיִם רַבִּים וְלֹא תְלַה .דברים כח ,יא-יב

הִיסטוֹרְיָה

וְאַתָּה וּבְנֶיךָ וּבְעָבְדֶיךָ תַּעֲבֹד לוֹ אֶת־הָאָרֶץ וְהָיָה לְבֶן־אדֹנֶיךָ אֶת־אֲכֹל וְמִפִּיבֹשֶׁת בֶּן־אדֹנֶיךָ אֹכֶ ...־לֶחֶם תָּמִיד עַל־שְׁלַחְנִי וְלִצִּיבָא חֲמִשָּׁה בָּנִים וְעֶשְׂנִים עֲבָדִים שְׁמוּאֵל־ב 'ט 'י'

וַיְהִי רַעַב גָּדוֹל בְּשׁוֹמְרוֹן וְהִנֵּה צָרוּ עָלֶיהָ עַד שֶׁמָּבָר רֹאשׁ חֲמוֹר בַּשְׁמֹנִים כֶּסֶף וְרַבַּע קַב צֹאת יוֹנִים בַּחֲמִשָּׁה כֶּסֶף: מלכים ב 'ו25 '

ויצוה את העם היושב בירושלים לתת את חלק הכהנים והלוים למען יחזקו אותם בתורת ה .'וככל שתצא הדבר ,ויבאו בני ישראל בהרבה ביכורי דגן ,יין ושמן ודבש ,וכל תבוא השדה ;ואת מעשר הכל הביאו בהרבה .ואת בני ישראל ויהודה ,היושבים בערי יהודה ,הביאו גם את מעשר הבקר והצאן ,ואת מעשר הקודשים ,אשר הוקדו ליהוה אלהיהם , ויניחו ערמות .דברי הימים ב 'לא ,ד-'ו'

וְהָבִיא אֶת בְּכוֹרֵי אֲדְמַנוּ וְאֶת בְּכוֹרֵי כָּל-פְּרִי כָּל-עֵץ שָׁנָה שָׁנָה אֶל-בֵּית יְהוָה וְאֶת בְּכוֹרֵי בְנֵינוּ וְאֶת-מְקָנֵנוּ כְּכַתּוּב בַּתּוֹרָה וְאֶת-בְּכוֹרֵי בְקָרֵינוּ וְאֶת-מִנְחָנוּ וְאֶת-פְּרִי כָּל-עֵץ תִּירוֹן וְאֶת-שֶׁמֶן אֶל-הַכֹּהֲנִים לְלַשְׁתָּתִים בֵּית אֱלֹהֵינוּ וְאֶת-מַעֲשָׂר אֲדַמָּנוּ לַלְּהֱשְׁתָּתִים לַלְּהֱשְׁתָּתִים בְּבָל-עָרֵי חַקְדָּשְׁנוּ וְהָיָה הַכֹּהֵן בֶּן-אַהֲרֹן עִם-הַלְּוִיִּים בַּעֲשָׂר הַמַּעֲשָׂר הַלְּוִיִּים וְעֲלִיּוּ אֶת-מַעֲשָׂר הַמַּעֲשָׂר הַלְּהֱשְׁתָּתִים כִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי לֵוִי יְבִיאוּ אֶת-הַנָּבָן ,הַתִּירוֹשׁ וְהַשֶּׁמֶן ,אֶל-הַלַּשְׁכָּתִים ,אֲשֶׁר שָׁם כְּלֵי הַקָּדָשׁ וְהַכֹּהֲנִים הַמְשְׁרִים וְהַשָּׂרִים ;וְלֹא נֶטְשׁ אֶת-בֵּית אֱלֹהֵינוּ .נחמיה י35-39 ,'

שִׁירָה

אֶל־אֱלֹהִים אֲבַדֵּשֵׁר וְאֶל־אֱלֹהִים אֶמְשִׂיר דִּבְרִי ,עֹשֶׂה גְדוֹלוֹת וְלֹא חִיר ,נִפְלָאוֹת לֹא־סְפָר ,מְנַתֵּן מָטָר עַל־אָרֶץ וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל־הַשְּׂדֶה :איוב ה ,'ח-'י'

תְּמַלְטוּ אוֹ בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ כָּל־שָׁמְתָּ תַּחַת רַגְלָיו כָּל־צֹאן וּבָקָר וּבְהַת־שָׂדֶה עוֹף־הַשָּׁמַיִם וּדַג־הַיָּם וְכָל־עוֹבֵר נְתִיבוּ יָמִים יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מַה־נַעֲלָךְ בְּכָל־הָאָרֶץ !תהילים ח ,'ו-'ט'

יצמיח עשב לבהמה ועשב לעבודת האדם להוציא מזון מן הארץ ויין ישמח לב האדם ושמן יאיר פניו ולחם יחזק לב האדם .תהילים ק"ד ,יד-טו

יַשֶּׁךְ מִדְבָּר לַמָּיִם עוֹמֵד וְצִיבָה לַמְעוֹנוֹת מַיִם .וַיָּשַׁב שָׁם רָעֵבִים וְהִכִּינוּ עִיר לַיּוֹשְׁבָה ;וַיַּזְרוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כְּרָמִים וַיַּעֲשֶׂה פְּרִי צָרָה .בִּרְכְמָם וַיִּרְבוּ מְאֹד וְלֹא יִתֵּן מִקְנָם לִרְבֹּד .תהילים ק"ז35-38 ,

לֵךְ אֶל־הַנְּמָלָה עָצְלָה שְׁמָה דַּרְכֶּהָ וְחָכְמָה אֲשֶׁר לֹא־מוֹרֵחַ ,מִפְקַח וּמוֹשֵׁל לָהּ ,תְּכַבֵּא לַאֲכָלָהּ בַּקְצִיר ,וּבְקָצִיר תְּאֲסַפֵּר אֶת־אֲכָלָהּ .משלי ו ,'ו-'ח'

בן חכם מלקט בקיץ ויישן בקציר בן מביש הוא .משלי י ,'ה'

עבד אדמתו ישבע לחם והולך אחרי הבל חסר תבונה .משלי י"ב ,יא

הרבה אוכל בחקלאות עניים ויש אשר נהרס מחוסר משפט .משלי י"ג ,כ"ג

בְּאֵין שְׁוָרִים ,עֲרוּבָה טָהוֹרָה ,וְרַב תְּרוּבָה בְּעֹז שׁוֹר .משלי יד ,ד

לא יחרוש עצלן מפני הקור ,לכן בקציר יבקש ולא יהיה לו .משלי כ ,'ד'

עברתי על שדה עצל ועל כרם איש חסר-לב ,והנה כולו מכוסה קוצים ,וסרפד כיסה פניו ,וחומת האבנים שלו נתקעה . אז ראיתי ואביט היטב ,אביט בו ואקבל מוסר .עוד מעט שינה ,מעט תרדמה ,מעט קיפול ידיים לישון ,ויבאה עוניך כנודד ,ומחסורך כאיש נשק .משלי כ"ד ,ל-ל-לד

הִדַּעְתָּ לַדַּע אֶת-צֹאֶרְךָ וְהִשְׁגַּח עֲדָרֶיךָ כִּי לֹא-לֹעָם עוֹשֶׁר וְהַעֲטֶר תָּקַם לְדוֹר וְהַעֲשָׂב הָרִים נִלְגֵּשׁ כָּבָר לְבַלְגֶּדְךָ וְעִזִּים כָּרֶץ שָׂדֶה וְהָיָה לָךְ חֵלֶב עִזִּים לַאֲכָלֶתְךָ לְבֵיתֶךָ וּלְמִזּוֹת נַעֲדָתֶיךָ .משלי כ"ז ,כ"ג-כ"ז

עבד אדמתו ישבע לחם ,והולך אחרי הבל ישבע עוני .משלי כח ,יט

שדה תחשב ותקנה אותו ;בפרי ידיה תנטע כרם .משלי לא ,טז.

וְגַם יְבוֹרַת הָאָרֶץ לְכָל הוּא ,הַמֶּלֶךְ עַבְדֶּה עַל־הַשָּׂדֶה .קהלת ה ,'ט'

כל עמל האדם לפיו ,ולא תשובתו תשביע .קהלת ו ,'ז'

שומר על הרוח לא יזרע ,ומביט בעננים לא יקצור .בבקר זרע את זרעך ,ובערב אל תחזיק את ידך ,כי לא תדע אי-תצליח ,זה או זה ,או ששניהם יהיו טובים כאחד .קהלת יא4,6:

נביאים

וְשָׁמַעוּ אוֹזְנֶיךָ דָּבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר זֶה הַדֶּרֶךְ לְכוּ בוֹ בְּפָנֶךְ יָמִין וּבְפָנֶךְ שְׂמֹאל .וְטִמֵּאת פְּסִילֵיכֶם כֶּסֶף וְעַד פְּסִילֵיכֶם מַסְכָּה תַּשְׁלִיכֶם כַּבֶּגֶד מַרְעָה וְאָמַרְתָּ לְהָלֵךְ מִמֶּה .וְנָתַן מַטְרַע זַרְעֶךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת הָאֶדֶק וְלֶחֶם מִצְבֵּל הָאֶדֶק וְשָׁמֵן וְשָׁבֵה יִרְעֶה בַּיּוֹם הַהוּא מְקָנֶךָ בְּרַעוֹת רַבִּים .וְגַם הַבָּקָר וְהַחֲתוֹרִים חֹרְשִׁים אֶת הָאֶדֶק יֹאכְלוּ מְסֵפָּה צְהִירָה אֲשֶׁר נִרְפָּה בְּחֵפֶד וּבְמַנְבָה .ישעיהו ל21-24 ,'

אשריכם הזורעים על כל מים ,השולחים שם רגלי שור וחמור .ישעיהו לב ,כ.

וְהָיְתָה הָצְחִישָׁה לְבִקְרֶיךָ וְצָמֵאָה לְמַעֲשֶׂה מַיִם בְּנֶגֶד תַּנִּים אֲשֶׁר יַרְבֵּב כָּל־אֶת־הַיָּשָׁב עֶשְׂבָּה קָנִים וְקָנָן: ישעיהו ל"ה ,ז

למה תבזבזו כסף על אשר אינו לחם ,ועמלך על אשר אינו משביע ?שמעו לי ואכלו את הטוב ,ובשמן תתענג נפשכם . ישעיהו נה ,ב'

כִּי כְּהַגֶּשֶׁם יָרֵד וְהָשָׁלַג מִן הַשָּׁמַיִם וְלֹא יָשַׁב שָׁמָּה וַיַּשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ וְהַצִּילָהּ וְתִתֶּן זֶרַע לְזוֹרֵעַ וְלֶחֶם לֹאכֹל כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי הַיּוֹצֵא מִפִּי לֹא יְשׁוּב אֵלַי רִקָּם וְאֶת אֲשֶׁר חָפֹץ יַעֲשֶׂה וְצָלַח בַּדָּבָר אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּי לָשָׁם .ישעיהו נה ,י-יא

כִּי כֹה אָמַר יְהוָה לְאֶנְשֵׁי יְהוּדָה וּלְיוּרָשָׁלָיִם בָּרוּ אֶת־חֲרִיבְתָּם וְאַל־תִּזְרוּעַ בֵּין־קוֹץ יִרְמְיָה ד 'ג'

ויהי דבר ה 'אלי לאמר בן אדם כי תחטא לי הארץ למעה רבה ונטה ידי עליה ושברתי את מטה לחמה ושלחתי עליה רעב והכרתי ממנה אדם ובהמה .יחזקאל יד ,יב-יג

נִטֵּל בַּאֲדָמָה טוֹבָה עַל מַיִם רַבִּים לְמַעֲשֶׂה עָנָף וְלַמָּשׁוּ פְּרִי וְהָיָה לַגֶּפֶן טַבָּה .יחזקאל י"ז ,ח'

וְשָׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם ,וְהָיִיתֶם לָעַם ,וְאֲנִי אִשְׁתָּכֶם מִכָּל טְמָאמֵיכֶם ,וְקָרָאתִי לְדָגָן וְרִבִּיהָ ,וְלֹא אֶת רָעָב לֹא אֶת שָׁמֶשׁ .וְרִבֵּיתִי אֶת פְּרִי הָעֵץ וְאֶת תְּבוּלַת הַשָּׂדֶה ,וְלֹא תַּקָּשְׁאוּ עוֹסָף חִרְפַּת רָעָב בֵּין הַגּוֹיִם .וְזָכְרוּ אֶת דַּרְכֶּמְךָ הָרָעָה וְאֶת מַעֲשֵׂי לֹא הָיוּ טוֹבִים ,וְתַעֲבֹתֶיךָ בְּעֵינֵיכֶם עַל עֲוֵנֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבֹתֵיכֶם .יחזקאל לו ,כח-לא

זרעו לכם בצדקה ,קצרו בחסד ,חרבתם את אדמתכם כי עת לבקש את ה 'עד יבואו ומטיר עליכם צדקה .הושע י ,'יב

וגם אני נתתי לכם טהרה שיניים בבל עריכם ומחסור לחם בכל מקומותיכם ולא שובתם אלי נאם יהוה וגם אני מנעתי את הגשם מכם בעוד שלשה חדשים לקציר והמטיר על עיר אחת ולא המטיר על עיר אחרת חלקה אחת המטירה והחלקה אשר לא המטירה יבשה ויתנדדו שתיים שלש ערים על עיר אחת לשתות מים ולא שבעו ולא שובתם אלי נאם יהוה הכיתי אתכם בדשא ובטח כי ירבו גנותיכם וכרמכם ותאנתיכם וזיתיכם טרפו הדקל ולא שובתם אלי נאם יהוה שלחתי בכם את הדבר כדרך מצרים בחוריכם הרגתי בחרב ואת סוסיכם אקחתי ואת צחנת מחנותיכם העליתי על אפכם ולא שובתם אלי נאם יהוה עמוס ד6-10:'

"גם אם לא תפרח תאנה ולא יהיה פרי בגפנים ;כבש זית ,ושדות לא יעשו בשר ;צאן ייכרת מן הדיר ,ובקר לא יהיה באורוות :אך אשמח ביהוה ,אשמח באלוהי ישעי ".חבקוק ג17-18 ,'

העת לכם לשבת בבתיכם המרוהטים והבית הזה חרב ?ועתה כה אמר יהוה צבאות :ראו את דרככם .זרעתם הרבה ומעטה הביאתם ;אכלתם ולא תשבעו ;שתה ולא תשבעו משקה ;מלבישים אתכם ולא יהיה חם ;ופועלי שכר יפעונו לשים אותו בשק חורים .כה אמר יהוה צבאות :ראו את דרככם .חגי א ,'ד-'ז'

כי זרע ישגשג ,הגפן תתן פריה ,והאדמה תתן יבולה ,והשמים יתנו טלם ,ונחשתי את שארית העם הזה את כל אלה . זכריה ח ,'יב

הביאו את כל המעשר אל האוצר ויהיה אוכל בביתי ובחנו אותי נא בזאת נאם יהוה צבאות אם לא אפתח לכם ארבות השמים ואשפוך לכם ברכה אשר לא יהיה מקום לקחתה וגערתי באוכל בעדכם ולא ישחית פרי אדמתכם ולא תשליך גפנכם פריה קדם בשדה נאם יהוה צבאות וקראתם אתכם אשרי כל הגויים כי ארץ חמדה תהיו נאם יהוה צבאות . מלאכי ג10-12 ,'

הבשורות

אז אמר לתלמידיו :הקציר אמנם רב ,אך הפועלים מעטים ;התפללו לכן לאדון הקציר שישלח פועלים לקצירו .מתי ט ' 37-38

וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם דְּבָר רַב בְּמָשָׁלִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה יָצָא זוֹרֵעַ וְכַאֲשֶׁר נָפַל מִן הַדֶּרֶךְ וְהָעוֹפִים בָּאוּ וַיִּטְלוּ אוֹתָם מִן מִשְׁלָשׁ וַיִּפְלוּ מִשֶּׁמֶשׁ לֹא הָיָה לָהֶם מְעוֹמֶק הָעֶרֶב וַיִּבְלוּ מִשֶּׁל לֹא הָיָה לָהֶם מְעוֹמֶק הָעֶרֶב וַיִּבְלוּ מִשֶּׁל לֹא הָיָה לָהֶם מְעוֹמֶק הָעֶרֶב וַיִּבְלוּ מִשֶּׁל לֹא הָיָה לָהֶם מְעוֹמֶק הָעֶרֶב וַיִּחְנֹק אֹתָם וַיֵּחָקֹשׁ וַיֵּחָקֹשׁ וַיַּעֲשֶׂה פְּרִי מֵאָה פִּים מֵאֵת פִּים מֵאֵת פִּים מֵשִׁים פִּים מֵאֵת פִּים מֵאֵת פִּים מֵשִׁים פִּים מֵשִׁים פִּים מֵאֵת פִּים מֵשִׁים פִּים מֵאֵת פִּים מֵשִׁים פִּים מֵשׁוּם ...

משל אחר הציג להם לאמר :מלכות השמים דומה לזרע חרדל אשר לקח אדם וזרע בשדהו .הוא אמנם הקטן מכל הזרעים ,אך כאשר גדל ,הוא גדול בין העשבים והופך לעץ ,עד כי עופות השמים באים ומלוננים על ענפיו .מתי י"ג 31-32

לכן אמר להם :הקציר אמנם גדול ,אך הפועלים מעטים ;התפללו לכן לאדון הקציר שישלח פועלים לקצירו .לוקס י2 '

ויאמר גם את המשל הזה :לאיש פלוני היה עץ תאנה שתול בכרמו ,ויבא ויבקש בו פרי ולא מצא .ויאמר אל חקלאי כרמו :הנה ,זה שלוש שנים אני בא לחפש פרי בתאנה הזאת ,ולא מצא .כרת אותה ,למה היא מעיקה על האדמה ? ויען ויאמר אליו :אדוני ,הניח לו גם השנה הזאת ,עד שאחפור סביבו ואדשן אותו .ואם ייתן פרי ,טוב ;ואם לא ,אחרי כן תכרת אותו .לוקס י"ג 6-9

הלא אתם אומרים ,עוד ארבעה חדשים ,ואז יבוא הקציר ?הנה אני אומר לכם ,שאפו עיניכם והביטו בשדות ,כי כבר לבנים הם לקציר .והקוצר מקבל שכר ואוסף פרי לחיי עולם ,למען ישמחו גם הזורע וגם הקוצר .יוחנן ד35-36 '

אמן אמן אני אומר לכם ,אם גרגר החיטה לא ייפול באדמה וימות ,הוא נשאר לבדו ;ואם הוא ימות ,הוא עושה פרי רב . יוחנן יב 24

וכאשר הגיעו ליבשה ,ראו שם אש גחלים ,דגים מונחים עליה ,ולחם .ויאמר אליהם ישוע :הביאו מן הדגים אשר תפסתם עתה .יוחנן כא9-10:

אף על פי כן לא השאיר את עצמו ללא עדות ,בעשיית הטוב ,ונתן לנו מטר מן השמים ועונות פוריות ,ומילא את לבבותינו מזון ושמחה .מעשי השליחים יד 17

איגרות

אבל זאת אני אומר :הזורע במשורה יקצור גם במשורה ;והזורע בשפע יקצור גם בשפע .קורינתים ב 'ט6 '

ואלוהים מסוגל להרבות את כל החסד עליכם ,למען תמיד תמצאו את כל מה שיש לכם בכל ,ותשפעו לכל מעשה טוב :ככתוב" :פיזר ,נתן לעניים ,צדקתו עומדת לנצח ".ומי שמעניק זרע לזורע ,גם יגיש לחם למאכל ,וגם ירבה את

זרעכם הנזרע ,ותרבה את פירות צדקתכם .התעשרו בבכל דבר לכל שפע ,אשר מביא דרכנו הודיה לאלוהים . הקורינתים ב 'ט8-11:'

ואל נתעייף מעשה טוב ,כי בעיתונו נקצור ,אם לא נתעייף .גלטים ו ,'ט'

כי גם בהיותנו עמכם ,כך ציווינו אתכם ,שאם מישהו אינו רוצה לעבוד ,גם לא יאכל .תסלוניקים ב 'ג10 '

אפוקריפ

כי כאשר החקלאי זורע זרעים רבים על האדמה ונוטע עצים רבים ,והדבר הנזרע הטוב בעיתו לא יצמיח ,וכל הנטוע לא ישרש ,כן גם לגבי הנזרעים בעולם ;לא כולם ייוושעו .עזרא ב 'ח41:'

כשם שזרעו של החקלאי יאבד אם לא יעלה ולא יקבל את גשמיך בעיתו ,או אם יבוא גשם רב ויאבד אותו ,כך יאבד גם האדם אשר נוצר בידיך ונקרא צלמך ,כי אתה דומה לו אשר למענו עשית את הכל ,ודמית אותו לזרעו של החקלאי . עזרא ב 'ח43-44:'

וַיַּעֲנֶה לִי לֵאמֹר ,כְּהַשָּׂדֶה כָּךְ הַזֶּרַע ;כְּהַפְּרָחִים כָּךְ הַגְּבָעִים ;כְּהַפֹּעַל כָּךְ הַמַּעֲבָד ;וְכְּהַחֲקָל עַצְמוֹ כָּךְ כָּךְ כָּל חָקְלָו ;כִּי זֶה הָיָה עֵת הָעוֹלָם .עזרא ב 'ט17:

...כי בגאוה אובדן וצרה רבה ,ובזימה ריקבון ומחסור גדול :כי זימה היא אם הרעב .טובית ד13 '

וַיַּעַשׂ הַבַּעַר כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ הַמַּלְאָךְ וַיִּצְלוּ אֶת הַדָּג וַיֹּאכְלוּ וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם דַּרְכָּם עַד שֶׁקִּרְבוּ אֶל־עַקְבָּתָן .טובית ו ,'ה'

ואשרי הסריס אשר לא עשה בידיו עוול ולא העלה רעות נגד אלוהים כי לו תינתן מתנת האמונה ונחלת בית המקדש של ה 'רצויה יותר לדעתו .חכמת שלמה ג ,'יד

אל תשנאו מלאכת עבודה קשה ,וגם לא חקלאיות אשר צוה עליון .סירא ז ,'טו

מעבד אדמתו יגדיל ערמו ;ומרצה אנשים גדולים יקבל כפרת עוון .סירא כ ,'כח'

כִּי תַּצְרִיב נֶחָד לְפָרָה בְּכָל הַשָּׂדֶה ,זָרֶעָהּ בְּזַרְעֶךְ בְּבוֹטַח בְּטוֹב צְרָעֶךְ .סְרַח כ"ו ,כ'

וַיַּעֲבַד אֶת־אַדְמָם בשלום ,וְהָאָרֶץ תָּנָה יְבוּלָהּ ,וְעֵץ הַשָּׂדֶה פִּרְיָם .מקבים א 'יד ,ח'

ספרי גן עדן נשכחים

לפיכך ,על העם להקדיש את עצמו לחקלאות ולעיבוד האדמה ,כדי שבאמצעות כך תהיה לו אספקה של יבולים בשפע .בדרך זו מתבצע עיבוד מכל סוג וקוצר יבול בשפע בכל הארץ הנזכרת .אגרת אריסתאס ה9-10:'

אנשי הכפר ,בבך שנדדו מהמחוזות הכפריים והתיישבו בעיר ,הביאו בזיון על החקלאות :וכדי למנוע מהם להתיישב בעיר ,הוציא המלך צווים שלא ישהו בה יותר מעשרים יום .אגרת אריסתאס ה13:'

לְפָכָן בָּנַיי אַל-תִּשְׁמְעוּ יֹפֵי נָשִׁים וְאַל-תִּתְחַבְּרוּ עַל-עֲבָרֵיהֶם ,לֹא-תִתְלַבּוּ בְּאֶת-לִבָּן בִּירָא יְהוָה וְעָמְדוּ בַּמַּעֲשִׂים טוֹבִים וּבַל-לַשְּׂדֶה וּבְצָאֱנֵיכֶם ,עַד-יַן יְהוָה לָכֶם אִשָּׁה אֲשֶׁר חָפֵץ ,וּלְלֹא-תְסַנְתִּי כְּעַנְתִּי .ברית ראובן ב ,'א'

הרכינו עורפכם לאדמה ועמלו בכל אדמה והקריבו מתנות לה 'בתודה .כי בבכורת הארץ יברך אתכם ה 'כאשר בירך את כל הקדושים מהבל ועד עכשיו .כי לא נתן לכם חלק אחר כי אם משמן הארץ ,אשר פריה גדל בעמל .כי בירכני יעקב אבינו בברכת הארץ ובבכורות .ברית יששכר א39-42 '

הייתי הראשון שבנה סירה לשוט בים ,כי ה 'נתן לי בה בינה וחוכמה .ואוריד הגה מאחוריה ,ואמתח מפרש על חתיכת עץ זקופה אחרת באמצע .ואפליג בה לאורך החופים ,ותפס דגים לבית אבי עד אשר הגענו למצרים .וברחמים חלקתי את שללי עם כל זר .ואם היה איש זר ,או חולה ,או זקן ,בישלתי את הדגים ,והכנתי אותם היטב ,והצעתי אותם לכל האנשים ,כפי צרכיו של כל אדם ,מתאבל עליהם ורחמתי עליהם .לכן גם ה 'השביע אותי בשפע דגים כשצדתי דגים ; כי מי שחולק עם רעהו מקבל הרבה יותר מה .'במשך חמש שנים דגתי דגים ונתתי מהם לכל איש אשר ראיתי , והספיק לכל בית אבי .ובקיץ דגתי דגים ,ובחורף רעיתי צאן עם אחי .ברית זבולון ב6-13:'